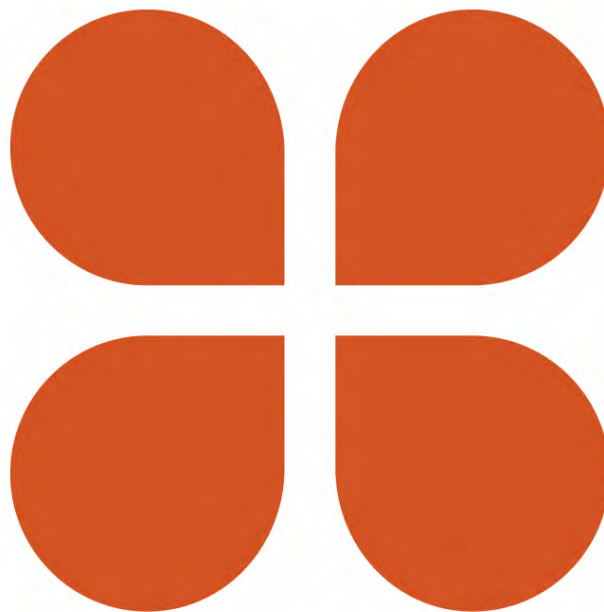

Rapport från Riksantikvarieämbetet

Byggnadens färgundersökning

Sammanställning av aktuell praxis i
Sverige

Diarienummer: 3.5.1-140-2015

Riksantikvarieämbetet 2015

Artillerigatan 33

621 22 VISBY

www.raa.se

registrator@raa.se

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning	7
Bakgrund.....	7
Syfte och mål	7
Metod	7
Avgränsningar	9
Begrepp – bakgrund, definitioner, tolkning	10
Bakgrund till begreppet APR	10
Ytor (finishes) vs färg (paint).....	11
Definitioner och dokumentation som syfte.....	12
Tolkning av begreppet APR	15
Tolkning av enkäten.....	18
Fråga 1 – Vad är APR?	18
Fråga 2 – Vad är syftet med APR?	18
Fråga 3 – Hur görs och formuleras beställningen?	19
Fråga 4 – När görs beställningen?	19
Fråga 5 – Vilken kompetens?.....	19
Fråga 6 – Vad ingår i beställningen?.....	19
Fråga 7 – De viktigaste momenten?	20
Fråga 8 – Var arkiveras rapporten?	20
Fråga 9 – Hur används rapport/resultat?.....	21
Fråga 10 – Önskemål om resultatrapportering.....	21
Utrymme för övriga synpunkter och kommentarer	21
Dialogmöten.....	23
Dialogmöte 1	23
Dialogmöte 2	23

Dialogmöte 3	23
Gruppdiskussioner	23
Workshop	25
Diskussion & slutsatser	26
Käll- och litteraturlista	30
Bilagor	33

Sammanfattning

Projektet ”Byggnadens färgundersökning” genomfördes under våren 2015. Denna rapport sammanställer erfarenheterna från projektet och bygger på en enkätstudie och tre dialogmöten i landet. Syftet har varit att få en översikt av hur uppdragsbeskrivningar, beställningar, genomförande och resultathantering för byggnadens färgundersökning ser ut. Målet är att få en utgångspunkt för fortsatt arbete med råd, riktlinjer och standarder för undersökningar av arkitekturbunden färghistorik.

Begreppet ”Architectural Paint Research” kan fritt översättas till Färg- och byggnadsarkeologiska undersökningar, vilket är det begrepp som Riksantikvarieämbetet rekommenderar. Ett syfte är att undersöka och kartlägga historiska ytskikt i kulturhistoriska byggnader. Begreppsapparaten för området är vag. En översikt av begreppet ges i kapitel 3.

Projektet inleddes med en enkätstudie och följdes upp med tre dialogmöten, i Helsingborg, Göteborg och Stockholm. Enkäten gav en tydlig indikation på att redan i beställningen av färg- och byggnadsarkeologiska undersökningar är uppdraget svagt specificerat. Resultatet av enkäten finns i bilaga 1 och en tolkning av resultatet görs i kapitel 4.

Vid dialogmötena diskuterades möjligheten till förbättringar av förutsättningarna och ordet ”beställarkompetens” lyftes vid ett flertal tillfällen. Deltagarna efterlyste, förutom kompetenshöjning, också stärkta krav och ett gemensamt arbetssätt. Erfarenhetsutbyte i form av en nationell databas eller kunskapsbank har också visat sig vara ett uttalat behov. En sammanfattning av dialogmötena görs i kapitel 5.

Resultatet av enkätstudien och dialogmötena visar på en efterfrågan på krav från myndighetshåll, anvisningar, kompetens och tillgänglighet. I rapporten diskuteras behovet av beskrivning av omfattning på undersökning och kompetens för området.

En färg- och byggnadsarkeologisk undersökning kan ha varierande syften. Projektet visar att ett vanligt syfte är att få underlag för ny färgsättning. Uppdraget görs då för en direkt användbarhet och sällan, om ens någon gång, för långsiktig kunskapsuppbyggnad. Undersökningen kan också ge oss kunskap om bland annat material, hantverk, tekniker, utveckling och konstruktion. Byggnaden ses som en resurs, en viktig del av kulturarvet och kunskapskälla. Undersökning och dokumentation av denna är då ett självständigt syfte för bevarande av information för framtiden.

Att identifiera en kulturhistorisk byggnads historiska perioder av material och konstruktion kan alltså ses som en utgångspunkt i dokumentationsarbetet oavsett om uppdraget är för kortsiktigt eller långsiktigt bruk.

Undersökning och dokumentation av byggnadshistorisk färgsättning bör ingå som en naturlig del i förundersökningar och dokumentation inför planerade åtgärder. Dessa bör göras i god tid, som ett inledande steg i byggnadsvårdsprocessen, för att bilda underlag för diskussioner om åtgärder, ombyggnader och ingrepp i och nedmontering av kulturhistoriska objekt.

Inledning

Bakgrund

Färg i historiska byggnader kan vara en viktig kunskapskälla och ett historiskt dokument. Byggnaden kan ses som ett arkiv med historiskt material och autentiska exempel på tidigare tekniker och hantverksutförande. Historisk färgsättning kan också vara en inspirationskälla för gestaltning vid ombyggnad och restaurering.

För att kartlägga en byggnads historiska färgsättning, dekor och konstruktion utförs färg- och byggnadsarkeologiska undersökningar. Det finns idag inget standardiserat sätt att utföra och dokumentera dessa undersökningar.

Riksantikvarieämbetet anordnade 2014 den femte internationella konferensen inom området *Architectural Paint Research*. Denna konferens identifierade flera behov varav ett var att sammanställa aktuell praxis i Sverige.

Syfte och mål

Projektets syfte har varit att få en översikt av hur uppdragsbeskrivningar, beställningar, genomförande och resultathantering för byggnadens färgundersökning ser ut.

Målet är att få en utgångspunkt för fortsatt arbete med råd, riktlinjer och standarder för undersökningar av arkitekturbunden färghistorik.

Metod

I inledningen av projektet var tanken att kartlägga aktuell praxis beträffande färg- och byggnadsarkeologiska undersökningar i Sverige. Fokus låg då på de varierande undersökningsmetoder som finns och därför skulle i första hand praxis och olika metodbeskrivningar i tillvägagångssätt kartläggas. Under de inledande diskussionerna noterades allt oftare att frågorna kom att handla om själva beställandet av

färgundersökningar. När görs beställningen? Hur ser beställningen ut? Vidare uppkom också frågor om hur resultaten av undersökningarna används. Enkätfrågorna utformades därför med fokus på beställarfrågor och resultathantering.

Målgruppen för dessa frågor är både bred och smal inom det specifika fältet för färgundersökningar och dokumentation av historisk interiör. Bredden består av olika professioner och det smala i antal utförda uppdrag. Projektet beslutade därför att vända sig till de grupper som någon gång kan tänkas ha varit i kontakt med förfrågningar och uppdrag av denna typ.

Enkäten bygger på tio frågor med undergrupperade delfrågor och nyanserade svarsalternativ. Projektets referensgrupp kommenterade, justerade och testade enkäten innan den gick ut till aktörerna genom en framtagen adresslista. Denna bestod i första hand av adresser till länsstyrelser, förvaltare för statliga byggnadsminnen och läns museer. Genom sökning på internet kompletterades listan med övriga förvaltare och museer (stads- och regionala museer) och genom föreningar som Sveriges arkitekter, Sveriges praktiserande byggnadsantikvarier och Nordiska konservatorsförbundet kunde även en del konsulter nås.

Enkäten skickades ut till drygt 200 e-postadresser i målgruppen (däribland mer allmänna ”info-adresser”, som fick uppdraget att vidarebefordra till berörda enheter och enskilda). Fredagen den 27 mars gick enkäten iväg och en påminnelse gick ut dagen innan skärtorsdag i veckan därpå. Direkt efter påskhelgen, tisdagen den 7 april, samlades resultaten in. Enkäten var med andra ord öppen under en relativt kort period. Totalt togs 55 stycken fullständigt besvarade enkäter och 65 stycken ofullständiga emot. Endast den första kategorin sammanställdes.

För att möta fältet och vidareutveckla diskussionen beslutade projektgruppen att komplettera enkätundersökningen med att arrangera tre dialogmöten för att träffa en del av de som svarat på enkäten. En begränsning i omfång, både deltagarmässigt och geografiskt gjordes dock. Besöken koncentrerades till storstadsregionerna i södra Sverige. För att underlätta dialogen begränsades deltagarantalet för varje ort och tillfälle till max 15 personer.

Avgränsningar

Sammanställningen har i första hand inriktats på underlag för och dokumentation av arkitekturbunden färgundersökning. Projektet avgränsades geografiskt till Sverige och dialogmötena hölls i de tre storstadsregionerna i södra delen av landet.

Begrepp

– bakgrund, definitioner, tolkning

Bakgrund till begreppet APR

År 2000 arrangerades en konferens av Canadian Conservation Institute (CCI), *Symposium 2000 – The Conservation of Heritage Interiors*, vilken samlade en liten grupp som arbetade med arkitekturbundna färgundersökningar. Konferensens syfte var att öka dialogen mellan de som arbetar i multidisciplinära konserverings-/restaureringsprojekt av historiska interiörer. Konferensen uttryckte särskilt betydelsen av Architectural Paint Research, APR, som viktig metod för undersökning av historiska interiörer. Samma år hölls ett endagarseminarium i London, arrangerat av English Heritage. Detta genererade skriften *Layers of Understanding*, som var ett första försök att definiera standarder för disciplinen.¹

År 2001 träffades gruppen från det första symposiet igen på en konferens i Amsterdam, *The Historic Interior: Recognition, Conservation, Use*. Gruppen tyckte då att byggnadsarkeologi och konservering av interiörer inte uppmärksammades tillräckligt. Synpunkterna hörsammades av personal vid Nationalmuseet i Danmark som samlade diskussionsgruppen för att arbeta vidare mot en internationell konferens med syfte att utforska disciplinen APR och dess relation till byggnadskonservering och historiska interiörer.

2005 hölls konferensen *Paint Research in Building Conservation* i Köpenhamn.²

Därefter har det anordnats ytterligare tre internationella konferenser inom ämnet APR: *Architectural Finishes in the Built Environment*, i New York 2008³,

---

¹ *Layers of Understanding*. 2002 (postprint).

² *Paint Research in Building Conservation*, 2006 (postprint).

³ *Architectural Finishes in the Built Environment*, 2009 (postprint).

Architectural Paint Research: Sharing Information, Sharing Decisions, i Lincoln 2010⁴ och *Innovation through baseline proficiencies*, i Stockholm 2014⁵.

Ytor (finishes) vs färg (paint)

Titeln till konferensen 2008 använder sig av begreppet *Architectural Finishes* medan konferensen 2014 använder sig av *Architectural Paint*. Vad är skillnaden? Undersökning och analys av arkitekturbundet måleri för att förstå färg, uttryck och materialsammansättning har förekommit inom konservering av arkitektur och konst i nära ett sekel enligt Dorothy Krotzer.⁶ Redan under tidigt 1900-tal gjordes tekniska experiment för tvärsnittsanalys av måleri. Under 1960-talet breddades metoderna till att också omfatta historiska byggnader. Ett nytt begrepp kallat *architectural-finishes research* var enligt Krotzer därmed fött. Enligt Mary A. Jablonski och Catherine R. Matsen, i förordet till 2008-års konferenspublikation, används begreppet *architectural-finishes* istället för *architectural-paint* för att inkludera alla ytbehandlingar så som t.ex. fernissa, lack, tapet, dekor etc.⁷

Enligt Manfred Koller kan ”architectural paint” omfatta allt från den naturliga färg som materialet i sig självt ger, som t.ex. sten, tegel, gips, intarsia och mosaik, via färg som imiterar naturligt material som t.ex. sten eller trä, till ornamentering, tryck, schabloner och måleri av konstnärlig karaktär.⁸ Med detta i åtanke utgör ordet färg ett omfattande begrepp, som inbegriper materialets yta och karaktär samt stilistiskt uttryck och hantverksutförande. Enligt ovanstående resonemang är det bara en fråga om vad man lägger in i begreppet färg, eftersom färg som ovan kan vara vilket material och av vilken uppbyggnad och teknik som helst.

⁴ *Architectural Paint Research: Sharing Information, Sharing Decisions*, 2014 (postprint).

⁵ *Standards in Architectural Paint Research*, 2014 (postprint).

⁶ Krotzer, 2008.

⁷ *Architectural Finishes in the Built Environment*, 2009, Foreword.

⁸ Koller, 2006, s. 176.

Definitioner och dokumentation som syfte

I konferenspublikationen *Standards in Architectural Paint Research* gör Jon Brønne en jämförelse av definitioner för området.⁹ Nedan följer dessa i fri översättning efter författaren:

- En APR-undersökning syftar till att kartlägga den strukturella och den dekorativa utvecklingen av arkitekturelement, interiör, byggnad eller konstruktion. Undersökningen baseras på befintlig dokumentation (historisk och arkeologisk) tillsammans med en undersökning av byggnaden och färgprover (och andra dekorativa ytor) från denna. Undersökningen omfattar lämpliga metoder och metodik och resulterar i lämplig dokumentation.¹⁰
- Analys av historisk färg (Historic paint analysis) är vetenskaplig analys av arkitekturs ytor, vilket förutom färg också inkluderar metalliserade och transparenta ytor i historiska byggnader. Det primära syftet med sådana analyser är att bestämma en ytas färg vid ett särskilt tillfälle i en byggnads historia, vanligtvis vid uruppförandet, men inte alltid. Det sekundära målet inkluderar bestämning av material som bindemedel och pigment. Färgundersökning används ibland också som dateringsteknik för varierande byggnadselement. Typiska problem vid analys av historisk färgsättning inkluderar sådant som färgbortfall, ytors nedbrytning, nyare material (tillägg), substrat, delaminering, bindemedels- och färgnedbrytning och krackelering.¹¹
- APR är att undersöka, dokumentera och rapportera den historiska utvecklingen beskriven vid specifika historiska perioder (av färg, material, dekor, tapeter, textur, konstruktion etc.). Beskrivningen kan

---

⁹ Brønne, 2014, s. 69–70.

¹⁰ Hughes, 2002, s. 48, enligt Brønne, 2014, s. 69–70.

¹¹ Wikipedia, enligt Brønne, 2014, s. 69–70.

omfatta delar av eller hela byggnaden eller objektet. Det ska vara möjligt att repetera undersökningarna och verifiera resultaten.¹²

Den andra definitionen sägs inledningsvis handla om analys av historisk färg, därför skiljer den sig åt från den första och den tredje definitionen, som beskriver begreppet APR. För analys av historisk färg anses det primära syftet vara att bestämma en ytas färg och färgens beståndsdelar (pigment och bindemedel). Vidare pekar den andra definitionen också mot nedbrytningsproblematik ur en mer konserveringsteknisk aspekt. Den första och den tredje definitionen syftar till en undersökning som inkluderar hela eller delar av byggnaden, dess färg, materiella och dekorativa ytor. Den första och den tredje definitionen trycker också på vikten av dokumentation och rapportering. Undersökningen kan göras med syftet att dokumentationen är ett självändamål. Brænne gör dessutom tillägget att undersökningarna ska vara möjliga att repetera och resultaten möjliga att verifiera. En tolkning av detta är att det är först då som materialet är forskningsbart. Dokumentationen är inte endast för kortsiktigt bruk (hur ska vi färgsätta rummet denna gång?), utan ses som källa till långsiktigt bruk/kunskapsinhämtning. Det kan vara som historiskt dokument och som forskningsmaterial.

Både Brænne och Hughes ringar i sina definitioner in kartläggning av historisk utveckling som en del av arbetet med APR.

En färg- och byggnadsarkeologisk undersökning kan alltså utgöra ett verktyg för bestämning av perioder beträffande konstruktion, förändringar, tillägg, ytskiktsbehandlingar etc.

Kartläggning av historiska perioder kan handla om datering, eller som Gunnar Almevik beskriver sin avhandling *Byggnaden som kunskapskälla* om att fastställa ett historiskt förlopp: ”De första momenten i en byggnadshistorisk undersökning handlar om att identifiera och datera. Syftet är att fastställa vad det är för slags

---

¹² Brænne, 2014, s. 69–70.

källa man står inför. /---/ Målet med dateringen är i första hand att fastställa ett historiskt förlopp.”¹³

Att identifiera en kulturhistorisk byggnads historiska perioder av material och konstruktion kan alltså ses som en utgångspunkt i dokumentationsarbetet oavsett om uppdraget är för kortsiktigt eller långsiktigt bruk.

I en utredning om *Staten som fastighetsägare och hyresgäst*, fastslås att ”statens innehav av kulturhistoriskt intressanta fastigheter är en värdefull resurs och som sådan bör den komma till bästa användning för hela samhället. Kulturarvet är en gemensam nytthet som alla medborgare äger och har rätt till och de statliga kulturfastigheterna är en viktig del av kulturarvet som ger oss kunskap om statens framväxt, roll, inflytande och verksamhet, men också om byggnadskonst, arkitektur, hantverk, traditioner och sociala och ekonomiska strukturer.”¹⁴ Vidare menar man att det finns en risk att ägare till kulturfastigheter inte har ekonomiska eller kompetensmässiga förutsättningar att klara bevarandeuppgiften.¹⁵

Utredningen menar också att ”konsekvensen av detta är att kulturfastigheterna förvaltas på olika sätt och med olika ambition framförallt avseende vård och underhåll av byggnaderna, men även avseende ambitionerna att göra byggnaderna tillgängliga, utveckla användbarheten och dokumentera och ta tillvara deras historiska värde”.¹⁶ Här nämns alltså argument för dokumentation och bevarandet av byggnaden som kunskapskälla, men också kompetensbrist och varierande ambitionsnivå hos de som förvaltar det fysiska kulturarvet.

Liknande brister påvisas i en remiss angående de kyrkliga kulturminnena.

”Majoriteteten av alla tillståndsbeslut är förenade med villkor om dokumentation.

Länsstyrelserna följer inte alltid bestämmelserna i 10 § KRFS 2012:2 genom att de inte i villkoren preciserar vilka dokument som ska tas fram och inte heller vad dessa ska innehålla. Orsaken till detta är dels resursbrist, dels kunskaps- och

---

¹³ Almevik, 2012, s. 28.

¹⁴ *Staten som fastighetsägare och hyresgäst (SOU 2011:31)*, s. 220.

¹⁵ *Staten som fastighetsägare och hyresgäst (SOU 2011:31)*, s. 198.

¹⁶ *Staten som fastighetsägare och hyresgäst (SOU 2011:31)*, s. 199.

kompetensbrist hos länsstyrelsernas handläggare. Såväl länsstyrelsen som Riksantikvarieämbetet har bristande system för att följa upp huruvida dokumentationen inkommer till respektive myndighet i överensstämmelse med beslut och föreskrifter.”¹⁷

När det gäller lagskyddade byggnader nämns i skriften *Byggnadsarkeologi i kulturmiljövården* syftet med basdokumentation, där detaljer och material dokumenteras för framtiden: ”I råd för handläggning av lagskyddade byggnader framhålls också vikten av grundläggande dokumentation. Syftet med en sådan basdokumentation är att ’ge det nödvändiga underlaget för byggnadens vård och att underlätta handläggning av tillståndsärenden’ samt att ’... byggnadens egenskaper, såväl formspråk och detaljer som de i byggnaden ingående materialen, skall vara dokumenterade och tillgängliga för studium och forskning vad som än händer med själva objektet i framtiden...’”.¹⁸

Lagskyddet ser däremot svagt ut. Enligt *Kulturmiljölagen* (KML 1988:950) 2 kap. 11§, om arkeologiska utredningar, ska beslut om utredningar fattas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen ska i dessa fall också besluta om vem som ska utföra uppdraget. Här gäller alltså inte lagen om offentlig upphandling. Vidare finns också krav på att utredningen ska vara av ”vetenskapligt god kvalitet”. I KML 3 kap. 2§, om byggnadsminnen, finns däremot inga krav på utredningar eller dokumentation vid ändringar. Här står bara att länsstyrelsen ”ska ange på vilket sätt byggnaden skall vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras”. Enligt KML 3 kap. 14§, gällande ändringar av byggnadsminnen, får länsstyrelsen ställa villkor och villkoren får då ”avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs”.

Tolkning av begreppet APR

Förkortningen APR står för *Architectural Paint Research*, vilket fritt kan översättas till **färg- och byggnadsarkeologisk undersökning**. Detta är det begrepp som

¹⁷ *Översyn av regelverket om de kyrkliga kulturminnena*, s. 7.

¹⁸ Jönsson & Sundnér, 1999, s. 4. De citerar här *Byggnadsminnesförklaring*, 1991, s. 47.

Riksantikvarieämbetet förordar. Det finns dock många benämningar för området undersökningar av färg och ytor. Några av de som förekommer i litteratur och folkmun är:

- färgarkeologisk undersökning
- färgundersökning
- färg- och byggnadsarkeologisk undersökning
- undersökning av historisk färgsättning
- undersökning av färg i byggnader
- friläggning av äldre ytskikt
- kulturbärande skikt
- arkitekturbunden färghistorik
- tolkning och dokumentation av historisk färgsättning, ytskikt, dekor, material, hantverkstekniker och socialt bruk
- lagvis avdekking av historiske malingslag (norska)
- finne og forstå fortidens fargebruk (norska)
- färgarkeologiska ytskiktsundersökningar
- färgskiktsundersökningar
- kulördokumentation.

För att undersöka och kartlägga historiska interiörer är undersökning av färgsättning en del av arbetet. Färgsättning kan omfatta både en enskild färgs kulör, men också textur och andra ytskiktsbehandlingar som marmorering, ådringsmålning/träimitation, förgyllning och tapeter. Undersökning av en interiörs färghistorik görs genom en kombination av undersökningar av tidigare dokumentation, såsom fotografier, rapporter, brev, kvitton och andra tänkbara källor, samt genom undersökning av objektet på plats och genom provtagning därifrån.

Vid undersökningar av ytskikt är också dess bärare en del av uttrycket. Material som gips, sten, trä och puts utgör tillsammans med ytskikt och övriga arkitektur-element interiörens uttryck. Ytskikt, material, lagerföljder, utsmyckningar och exempelvis negativa färgspår kan också ge indikationer på tidigare åtgärder,

ombyggnader och tillägg. Därför kan ordet färgundersökning anses som ett något begränsat begrepp i sammanhanget, om man med färgundersökning generellt avser att ta reda på kulör, pigment eller bindemedel. Begreppet färgundersökning kan då istället ses som ett delmoment i undersökningen av historiska interiörer. Ett bredare grepp om byggnadsarkeologiska ytundersökningar nås därför med begreppet färg- och byggnadsarkeologisk undersökning, som inkluderar de material och arkitektur-element som hör till och samspelar med färgen. Undersökningar av källmaterial, ytskikt, arkitekturelement och spår av förändringar kan tillsammans ge ledtrådar och möjligheter till kartläggning av byggnadens historik och gestaltningsperioder.

Tolkning av enkäten

I bilaga 1, sammanställning av enkätsvaren, presenteras de svar som kunde kvantifieras som cirkeldiagram, medan kommentarer och fritextsvar presenteras som fritext. Nedan lyfts det som var särskilt utmärkande fram.

Fråga 1 – Vad är APR?

I fråga 1 ställs frågan om man någonsin hört talas om begreppet APR och hur det i så fall kan definieras. Svaren bjöd på många kreativa definitioner. Det som stod klart är att redan projektets namn (Byggnadens färgundersökning) ger en missvisning kring det område som kanske lättvindigt kallas APR. Några ser byggnadens färgundersökning begränsad till just undersökning av färg i meningen den målade färgen. Andra ser undersökning av färg i meningen färgsättning, oavsett material, vilket alltså också kan inbegripa byggnadens övriga arkitektoniska uttryck och konstruktion. Några mycket belysande svar säger att man har hört talas om ”färgundersökning” och ”byggnadsarkeologisk undersökning” var för sig, men inte som ett hopslaget begrepp. Ett beskrivande svar är också konstaterandet ”har gjort många färgundersökningar själv, dock utan särskild begreppsapparat”. Svaren speglar läget i Sverige. Begreppsapparaten för området är vag. Greppet om den holistiska byggnadsundersökningen är splittrat.

Fråga 2 – Vad är syftet med APR?

En delfråga om syftet med APR handlar om att uppfylla krav/villkor för ett byggnadsminne. Den övervägande delen svarar att det bara är ibland eller sällan som detta är syftet. En annan delfråga om syftet handlar om att dokumentera avvikelser eller oväntade iakttagelser som uppkommer vid undersökningens gång. Endast en tredjedel svarar att detta oftast görs. Enligt fritextsvaren är syftet generellt att få inspiration till ny färgsättning. Några lyfter också vikten av att identifiera material och teknik för restaurering, konservering och ökad kunskap.

Fråga 3 – Hur görs och formuleras beställningen?

På frågan om beställningen hänvisar till befintliga anvisningar/handledning/ checklistor svarar endast 4 procent att så oftast är fallet. 96 procent (!) svarar att det bara ibland eller sällan är så. Övervägande del svarar också att det bara ibland eller sällan är så att beställningen detaljerat redogör för de moment som ska ingå i undersökningen. Följaktligen avgörs detaljer i utförandet, enligt svaren, i de flesta fall på plats av utföraren.

Fråga 4 – När görs beställningen?

Vad gäller frågan om när i projekteringen undersökningen beställs, märks att det kan finnas en risk för misstolkning av de beskrivna projekteringsfaserna. Faserna varierar starkt beroende på projektens storlek.

Fråga 5 – Vilken kompetens?

Frågan om vilken kompetens som anlitas för uppdraget hade fyra svarsalternativ. Svaren ger att den kompetens man anlitar varierar. Undersökningarna utförs i 60 procent av fallen av konservatorer och i resten av fallen av antikvarier och målare.

Fråga 6 – Vad ingår i beställningen?

18 moment listades som svarsalternativ för frågan om vad som vanligen ingår i den beställda färgundersökningen. Det var stor spridning på svaren, men fem av svarsalternativen fick 8 procent eller mer. Enligt dessa ingår vanligen följande:

- Historisk beskrivning.
- Material från arkiv och andra källor.
- En stratigrafisk friläggning ("färgtrappa") på väggen.
- Färgkodning, beskrivning av färg, glans, textur.
- Rekommendationer för hantverk och materialval för restaureringsåtgärder.

Detta tolkas som att undersökningen har ett omedelbart syfte att direkt vara praktiskt användbar. Resultatet av undersökningen ska ge en historisk beskrivning och ge svar på vilken färg det undersökta stället har haft, den ska ge en färgkod och en rekommendation för rekonstruktion/om målning.

Fråga 7 – De viktigaste momenten?

På fråga 7 gavs endast möjlighet att välja 5 moment av de listade, som de ansåg som de viktigaste. Tre av dessa moment har samlat fler röster än de andra:

- Stratigrafiska friläggningar (färgtrappor) på flera arkitekturelement. (14 procent)
- Färgkodning, beskrivning av färg, glans, textur. (14 procent)
- Rekommendationer för hantverk och materialval för restaureringsåtgärder. (12 procent)

Som för föregående fråga tolkas detta som att undersökningen har ett omedelbart syfte att direkt vara praktiskt användbar. Resultatet av undersökningen ska ge svar på vilken färg det undersökta stället har haft, den ska ge en färgkod och en rekommendation för rekonstruktion/om målning.

Fråga 8 – Var arkiveras rapporten?

Det fanns sju svarsalternativ listade: tillståndsgivande myndighet, fastighetsförvaltare, ägare, utförare av uppdraget, analyslaboratorium, entreprenör samt okänd och, som tur var, möjlighet till fritextsvar, eftersom det i dessa framkom att svarsalternativen i enkäten missat en viktig arkivhållare, nämligen museer av alla slag, såsom stadsmuseer, regionala museer och läns museer. Stadsarkiven och stiftet utgör också arkivhållare. Svaren visar att rapporter kan finnas arkiverade hos många olika instanser och på många olika ställen i vårt land. Kunskapsunderlag i form av dokumentation av vårt kulturarv är alltså splittrat, svårökt och det saknas en samlad överblick.

Fråga 9 – Hur används rapport/resultat?

Frågan gav endast möjlighet till fritextsvar. Glädjande nog är enkätsvararna aktiva och engagerade, vilket gjorde att det inkom en imponerande mängd svar. En övervägande del svarar att resultaten används som underlag för färgsättning. Ofta handlar det om inspiration för gestaltning, men inte nödvändigtvis för rekonstruktion. Detta ses som en spegling av svaren i fråga 6 och 7, alltså ett underlag som får direkt användbarhet. Några av svaren pekar mot tillstånds- och bidragsansökningar. Några av svaren pekar också mot en mer långsiktighet i resultatenvändningen. Man nämner då sådant som kunskapskälla och kunskapsuppbyggnad.

Fråga 10 – Önskemål om resultatrapportering

På frågan ”Hur skulle du vilja att rapporten ska se ut/undersökning och dokumentation presenteras?” kom också många fritextssvar. Summeringen av dessa ger ett tydligt svar:

- Enkel, pedagogisk, användbar, illustrerad, foto, ritningar, kortfattad, tydlig, strukturerad, lättbegriplig, NCS-kod, personlig kontakt...
- Gärna mallar, lathund, checklista.
- Tillgänglighet, nationell databas, resursbank, bebyggelseregistret (BeBR).

Önskemålen är alltså att resultatet ska vara tillgängligt, både läsbart och sökbart. Dessutom önskas en standardisering i upplägg och innehåll att förhålla sig till.

Utrymme för övriga synpunkter och kommentarer

Av de slutliga kommentarerna att döma har färgundersökningar ingen stor efterfrågan. Flera svarar att de sällan utför färgundersökningar och några att det beställs förvånansvärt få färgundersökningar och att det blir allt ovanligare. Länsstyrelsen efterfrågar sällan eller beställer aldrig och någon menar att det här

blir svårt att implementera om inte tillståndsmyndigheten höjer kraven.

Dokumentation av ändringar nämns som villkor beträffande skyddsbestämmelser i SFS 2013:558, 7§, men man preciseras inte närmre än så.

Dialogmöten

Efter enkätstudien genomfördes ett antal dialogmöten. Varje möte inleddes av respektive värd med en presentation av ”Värdens perspektiv på färgfrågor”.

Dialogmöte 1

Dialogmöte 1 genomfördes onsdagen 15 april vid Kulturmagasinet på Fredriksdal, Helsingborgs museer, där konservator Jenni Lindbom och stadsantikvarie Mia Jungskär stod som värddar. Mia Jungskär gav oss en tänkvärd och rolig ingång till ämnet om byggnader och färg.

Dialogmöte 2

Dialogmöte 2 genomfördes torsdagen den 16 april vid Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet, där proprefekt Anneli Palmsköld stod som värd och gav oss etnologens spännande perspektiv i färgens tvärdisciplinära område.

Dialogmöte 3

Dialogmöte 3 genomfördes fredagen den 24 april i Riksantikvarieämbetets lokaler i Stockholm, där handläggare SAR/MSA Oiva Isola, Kulturmiljöavdelningen, stod som värd och gav oss sitt perspektiv på färgfrågor och statliga byggnadsminnen samt intressanta exempel på färgdiskussioner i tidigare restaureringsprojekt.

Gruppdiskussioner

Inför dialogmötena valdes att särskilt lyfta några av de svar från enkäten som gett tydliga tendenser. Summeringen av svaren på frågorna 1–3 och 7–11 presenterades. Sedan valdes ett par av dessa ut för gruppdiskussioner. Tre frågor diskuterades gruppvis:

- Enkätsvaren visar att beställningen är svagt specificerad, den är sällan detaljerad och anvisningar saknas. Hur kan vi förbättra beställningen som underlag för uppdraget?
- Enkätsvaren visar att det finns efterfrågan på tillgänglighet av resultat och rapporter. Fältet efterlyser utbyte av kunskap genom tillgänglig dokumentation. ”Resursbank”, ”nationell databas” etc. nämns. Vad och hur kan resultaten tillgängliggöras?
- Vad vill vi ha ut av en färg- och byggnadsarkeologisk undersökning?

Frågorna diskuterades i mindre grupper och presenterades sedan gemensamt för mötet. Tyngdpunkten låg på de två första frågorna. Det som lyftes fram var bl.a. följande:

- Behov av skriftlig beställning. Offerten ska beskriva vilka moment som ingår.
- Dialog mellan utförare och beställare efterfrågas.
- Syftet med undersökningen ska vara tydligt formulerat. Önskemål och förväntningar specificeras.
- Tydlig information till ägaren är viktig och beställarkompetensen bör utvecklas.
- Nyttan med undersökning behöver förtydligas för beställaren.
- Råd och riktlinjer behöver utvecklas.
- Tydliga definitioner behövs för området.
- Utbildningsinsatser behövs för länsstyrelserna, läns museerna och antikvariskt medverkande.
- Det bör vara möjligt att ställa bättre villkor i bidragsärenden och i tillståndsgivningen.
- Frågor som hur skapas bättre tillgång till resultaten, vem äger materialet och vem tar kostnaderna och ansvaret behöver klargöras. Tillgängliggjorda databaser behövs.

På frågan om vad vi vill ha ut av byggnadens färgundersökning blev svaren generellt:

- historik
- kunskap om material och teknik
- underlag/inspiration för ny färgsättning.

Workshop

Vid dialogmötena genomfördes också en mindre workshop, ”mobilt färglabb i mikroformat”. Tre stationer ställdes upp och deltagarna delades in i tre grupper och roterade med ett besök på ca 15 minuter för varje station.

- Station 1 – Provtagning och mikroskopering. Deltagarna fick själva ta ut ett prov för (fiktiv) material- och tvärsnittsanalys. Provtagningen utfördes med ett maskindrivet fräsverktyg. Förpreparerade tvärsnittsprover studerades sedan i stereomikroskop.
- Station 2 – Ytor och tolkning. Här tolkade deltagarna ett frilagt periodschema på ett dörrfoder. Vi diskuterade också uppbyggnad av olika sorters måleri och metoder för okulär undersökning i fält. Färgsystem och färgkataloger diskuterades också.
- Station 3 – Insamling och presentation av data (dokumentation). Vid denna station förevisades ett skräddarsytt dokumentationsprogram för färg- och byggnadsarkeologiska undersökningar, framtaget av David Edvardson, K-Konservator AB.

Diskussion & slutsatser

Detta projekt har varit ett led i det fortsatta arbetet efter den internationella konferens, *Standards in Architectural Paint Research*, som anordnades av Riksantikvarieämbetet våren 2014. Projektet döptes till Byggnadens färgundersökning och redan inledningsvis, av enkätsvaren att döma, visade det sig att begreppen förvirrar och att det inte står klart vad som avses med en färgundersökning. Ingången till enkäten varierar därför och fokus är många gånger individuell efter aktör/enkätsvarare. I kapitel 3, Begrepp, ges en tolkning av begreppet APR och färg- och byggnadsarkeologisk undersökning, efter en genomgång av bakgrunden till begreppet och några av de definitioner som finns nedskrivna.

Enkätsvaren visar att området, sett som en disciplin, för de flesta är obekant och att begreppsapparaten är svag. Området behöver definieras, stärkas och kvalitetssäkras.

När det gäller uppdrag har det visat sig att beställningen är en springande punkt till nära obefintligt formulerade behov. Endast 4 procent svarar att det oftast är så att beställningen hänvisar till anvisningar för uppdraget. Det är inte mer specificerat än så. Underlag saknas.

Detta är en anmärkningsvärd siffra, men den tolkas som att en anledning är att det faktiskt inte finns några beskrivna anvisningar, handledningar eller checklistor överhuvudtaget. Diskussionerna vid dialogmötena bekräftar detta. Det görs alltså ingen detaljerad redogörelse för vad som beställs. Detta identifieras som ett stort problem som måste lösas för att uppdragen att dokumentera de kultur- och arkitekturhistoriska värden som fortfarande finns kvar i landets byggnader ska vara kvalitetssäkrade.

Eftersom beställningen inte tjänar som underlag för det som beställs, är det utföraren som på plats avgör vad som ska göras. Beställaren lämnar till utföraren att bestämma. Eftersom utföraren enligt enkäten hittas i olika yrkeskategorier, kommer undersökningarna ha olika utgångspunkter, nivåer och kvalitet. Ett

återkommande ord under dialogmötena var ”beställarkompetens”. Rösterna föreslog en höjning av beställarkompetensen och ett utarbetande av riktlinjer och krav.

Brist på kompetens och varierande ambitionsnivå med uppdragen är något som också nämns i rapporten *Staten som fastighetsägare och hyresgäst (SOU 2011:31)*. Några synpunkter från denna ges ovan, s. 14.

Likadant nämns i en remiss, om översyn av regelverket om de kyrkliga kulturminnena, kunskaps- och kompetensbrist som orsak till avsaknad av dokumentation, syfte och kvalitet. Ett citat från denna ges ovan, s. 14–15.

I en genomgång av aspekter och ambitionsnivåer av bevarandet vid ombyggnader nämner Johnny Mattebo att identifiering av kulturarvet är angeläget.¹⁹ I *Förordning (SFS 2013:558) om statliga byggnadsminnen* 7 § är ”dokumentation av ändringar” listat som villkor då det gäller ändring i strid mot skyddsbestämmelserna. För att nå full dokumentationshistorik förutsätter det att alla föregående förändringar finns dokumenterade, annars blir bara det senaste dokumenterat. Mattebo efterlyser struktur i det långsiktiga underhållsplanerandet och menar att ”begreppet ’kulturhistoriskt värde’ är synnerligen abstrakt. Eftersom det inte finns någon allmänt accepterad norm för hur ett objekts märklighet och kulturvärde ska bestämmas blir myndigheterna beroende av enskilda tjänstemäns personliga omdömen. Detta försvårar arbetet med bevarandet.”²⁰

I den struktur (lagen) som vårt kulturarvsskydd beskrivs görs skillnad mellan olika kulturhistoriska objekt. När det gäller arkeologi ställs krav på vetenskaplighet och utredningar som ska föregå förändringar styrs av myndigheter. När det gäller byggnadsminnen däremot, ställs inga krav på vetenskaplighet eller utredning. Lagskyddet belyses ovan, s. 15.

---

¹⁹ Mattebo, 2007.

²⁰ Mattebo, 2007, s. 35.

I enkäten ställdes också frågan om vad som oftast ingår i färgundersökningen och vilka moment som anses vara de viktigaste. Tolkningen av svaren är att det är en direkt användbarhet (projektspecifikt) som man är ute efter i uppdraget. Det görs en friläggning, en färgkodning och utifrån detta ges rekommendationer för rekonstruktion eller ommålning. Färgtrappa, färgkod, rekommendationer. Inriktningen går mot praktisk användbarhet, för färgsättning och gestaltning. Noll procent går vidare med materialanalyser.

Det omedelbara syftet med undersökningen är alltså att det ska vara direkt praktiskt användbart. Fritextsvaren visar dock att det också kan finnas mer långsiktiga avsikter för att nå ökad kunskap om historiskt material och hantverkstekniker samt som en dokumentation för framtida behov.

Både dialogmötena och kommentarer och önskemål i enkätsvaren pekade på behovet av tillgänglighet till resultat från tidigare undersökningar. Enkätsvaren visar att rapporter finns arkiverade med stor spridning hos allt från utförare, entreprenörer, analyslaboratorier, ägare, fastighetsförvaltare, myndigheter, stads-, kommunala-, regionala-, och läns museer till stiftet. Rapporter kan med andra ord finnas lite här och var i landet. Materialet utgör en viktig del av vårt kulturarv och fältet efterlyser en gemensam offentlig databas för att kunna tillgängliggöra detta kunskapsunderlag. Man benämner det ofta som resursbank. Att materialet idag är så spritt och relativt svårt att söka gör att det inte kan utnyttjas som den hjälp det borde ha kunnat utgöra. Dialogmötena visade tydligt att fältet anser att Riksantikvarieämbetet bör vara den nationella samordnare som bär ansvaret för att tillgängliggöra denna del av vårt kulturarv, som finns i form av underlag och källmaterial som kan fungera som hjälp och verktyg i den färg- och byggnadsarkeologiska undersökningen och dokumentationen.

Avslutningsvis ses en oroande indikering och osäkerhet kring omfattningen av arbetet med färgundersökningar, då flera nämner att de sällan beställs. Eftersom färgundersökningar sällan beställs skapas inga rutiner, kompetensen underhålls inte

och utvecklas inte heller. Uppdrag utan rutiner blir tidsödande och ekonomiskt ohållbara. Flera röster efterlyser workshops och kurser.

Slutsatsen av enkätsvar, dialogmöten och tolkningen av dessa visar behov av:

- syfte och argument för färg- och byggnadsarkeologiska undersökningar
- kompetenshöjning, ”beställarkompetens”
- stärkta krav, råd, riktlinjer, gemensamt arbetssätt, standarder, ackreditering
- tillgänglighet av utförda uppdrag i form av en offentlig kunskapsbank.

Dialogen uttalar ett klart behov av ett gemensamt arbetssätt med möjlighet att bestämma nivåer utifrån krav eller standarder för att kunna kvalitetssäkra uppdragen. Beställarkompetensen behöver höjas – ”vi ska inte behöva uppfinna hjulet varje gång”, som en av deltagarna uttrycker det. Tidigare undersökningar och rapportering bör finnas offentligt, lätt tillgängligt. Riksantikvarieämbetet bör sätta nivåer, krav, riktlinjer och ansvara för en nationell öppen databas, som ses som en kunskapsbank.

Undersökning och dokumentation av byggnadshistorisk färgsättning bör ingå som en naturlig del i förundersökningar och dokumentation inför planerade åtgärder. Dessa bör göras i god tid, som ett inledande steg i byggnadsvårdsprocessen, för att bilda underlag för diskussioner om åtgärder, ombyggnader och ingrepp i och nedmontering av kulturhistoriska objekt.

Käll- och litteraturförteckning

- Almevik, G. 2012. *Byggnaden som kunskapskälla*. Doktorsavhandling i Kulturvård. Göteborgs universitet, Göteborg. <http://hdl.handle.net/2077/28072> (2015-08-26).
- Architectural Finishes in the Built Environment*. 2009. M. A. Jablonski & C. R. Matsen (red.). Archetype Publications, London.
- Architectural Paint Research: Sharing Information, Sharing Decisions*. 2014. R. Faulding & S. Thomas (red.). Archetype Publications, London.
- Brønne, J. 2014. "Architectural paint research: how to improve the interaction between client, commissioner and investigator". I *Standards in Architectural Paint Research*. 2014. L. Nilsen & K. Hinrichs Degerblad (red.). Archetype Publications, London.
- Byggnadsminnesförklaring. Allmänna råd till 3 kap. lagen om kulturminnen m.m.* 1991. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- Förordning (SFS 2013:558) om statliga byggnadsminnen*, <http://www.notisum.se/rnp/sls/sfs/20130558.pdf> (2015-08-26).
- Hughes, H. 2002. "Proposed Guidelines for Commissioning Architectural Paint Research". I *Layers of Understanding: Setting Standards for Architectural Paint Research*. 2002. H. Hughes (red.). Donhead, Shaftesbury.
- Jönsson, K. & Sundner, B. 1999. *Byggnadsarkeologi i kulturmiljövården*. Rapport till Riksantikvarieämbetet. <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/342> (2015-08-26).
- Koller, M. 2006. "Towards a methodology of architectural paint research: experiences in Austria and central Europe". I *Paint research in Building Conservation*. 2006. L. Bregnhøi (red.). Archetype Publications, London.

Krotzer, D. S. 2008. "Architectural Finishes: Research and Analysis". I *Practice Points* no. 6. The Association for Preservation Technology International, Springfield, IL. Ursprungligen publicerad i *APT Bulletin, The Journal of Preservation Technology*, XXXIX(2–3).

<http://www.apti.org/clientuploads/publications/PracticePoints/06-Krotzer.pdf>
(2015-08-26).

Kulturmiljölag (1988:950), även kallad KML. Svensk författningssamling, Kulturdepartementet. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1988950-om-kulturminnen_sfs-1988-950/#K3 (2015-08-26).

Layers of Understanding: Setting Standards for Architectural Paint Research. 2002. H. Hughes (red.). Donhead, Shaftesbury.

Mattebo, J. 2007. *Underhållsplanering av byggnader med kulturskydd - Tre fallstudier om underhållsplanering av kungliga slott inom Statens Fastighetsverk*. Examensarbete nr 366, Institutionen för Fastigheter och Byggnad, Avd. för Bygg- och fastighetsekonomi, Kungliga Tekniska Högskolan, Stockholm. https://www.kth.se/polopoly_fs/1.113636!/Menu/general/column-content/attachment/366.pdf (2015-08-26).

Paint Research in Building Conservation. 2006. L. Bregnhøi (red.). Archetype Publications, London.

Översyn av regelverket om de kyrkliga kulturminnena – kartläggning och förslag till lagändringar. 2015. Remiss från Riksantikvarieämbetet, dnr 1.1.2-2060-2013, utsänd 2015-03-04.

Standards in Architectural Paint Research. 2014. L. Nilsen & K. Hinrichs Degerblad (red.). Archetype Publications, London.

Staten som fastighetsägare och hyresgäst (SOU 2011:31)

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2011/04/sou-201131/>, (2015-08-26).

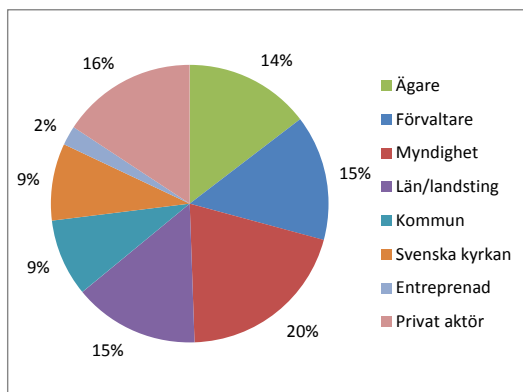
Bilagor

Bilaga 1 – Sammanställning av enkätresultaten

Antal svar: 55

I. Vem företräder du?

Ägare	13
Förvaltare	13
Myndighet	18
Län/landsting	13
Kommun	8
Svenska kyrkan	8
Entreprenad	2
Privat aktör	14

Annat, nämligen:

- Länsmuseum
- Länsmuseum
- Länsmuseum
- Länsmuseum
- Länsmuseum

Jag är fristående byggnadsantikvarie med egen firma som antikvarisk konsult (f.d. kommunalt anställd byggnadsantikvarie, pens.)

Länsmuseum och fastighetsägare.

Eftersom jag är frilansande byggnadsantikvarie, så kan jag företräda olika aktörer.

Museum

Länsmuseet

Länsmuseum

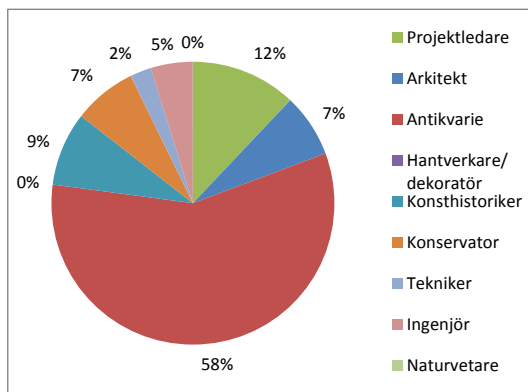
Arbetar med egenfirma då jag företräder olika förvaltare, kommuner, myndigheter i olika konsultuppdrag.

Arbetar som konservator och anlitas för undersökningar.

Projekterande arkitekt / antikvarie.

II. Vad har du för befattning/Profession?

Projektledare	10
Arkitekt	6
Antikvarie	48
Hantverkare/ d	0
Konsthistorike	7
Konservator	6
Tekniker	2
Ingenjör	4
Naturvetare	0

Annat, nämligen:

Kulturarvsspecialist

Antikvarisk rådgivare, antikvarisk medverkare och antikvarisk kontrollant.

Fastighetsförvaltare

1. Har du någon gång hört talas om eller varit i kontakt med begreppet färg- och byggnadsarkeologiska undersökningar eller Architectural Paint Research (APR)? I så fall, hur skulle du vilja definiera begreppet?

Dokumentations- och forskningsmetoder kring byggnader med fokus på måleri.

En professionellt utförd undersökning av de olika färgskikt som kan finnas på en byggnadsdel. Undersökningen kan omfatta pigment och/eller bindemedel medan kulör kan vara föremål för diskussion.

Ja, som rådgivare i samaband med färgsättning av skyddad bebyggelse.

Som undersökningar på en byggnad för att fastställa äldre konstruktion och ytskikt i normalfallet dolt så att en undersökning förutsätter ingrepp i byggnaden.

Ja det har jag. Enklast uttryckt är det en metod för att fastslå en byggnads färgsättningshistoria eller färgtypshistoria.

Har gjort många färgundersökningar själv, dock utan särskild begreppsapparat.

Ja. Vida begrepp som tolkas olika; vissa anser t.ex. att byggnadsarkeologiska undersökningar utförs av en specialiserad yrkesgrupp, s.k. byggnadsarkeologer.

Undersökning av en byggnads utförande och förändringar som skett över tid.

Genom skraporv, arkivsök mm utvärdera vilka tidigare kulörer som funnits på, vad det nu är och i möjligaste mån sätta dem i relation till ett tidsförlopp eller annat sammanhang.

Det har sedan långt tillbaka gjorts olika typer av färgundersökning vid fasadrenovering och invändiga renoveringar. De har såvitt jag känner till gjorts utifrån antikvariska anvisningar och/eller den aktuella konsultens metoder.

Som en del i kunskapsuppbyggnaden av en byggnad.

Ja, har deltagit på tidigare APR konferens.

I stora drag handlar det om olika kulturlager bundna till färg. Ålderdomliga kulturmiljöer har ofta förändrats över tid och då bildat dokument i form av olika färgtyper och kulörer som gör byggnadens olika uttryck läsbara för efterlevande generationer.

En undersökning som görs i syfte att ta reda på kulör och sammansättning hos en tidigare använd färg i en byggnad.

Mer eller mindre utförliga undersökningar av en byggnads färgsättningshistoria.

Byggnadsarkeologiska undersökningar är bekant, liksom färgundersökningar men inte egentligen i kombination och inte i dess engelska form -som jag upplever som något annat än den/de svenska termerna. Möjlig.

Nej.

Tvärdisciplinär kunskap/forskning med utgångspunkt från historiska färglager.

Ett medel att systematiskt genomföra färgundersökning.

Undersökning av historiska färg-, tapet- och byggnadsskikt.

Ja färgundersökningar har vi alltid jobbat med!

Inte den engelska termen, men väl "färgarkeologi" och "byggnadsarkeologi", vilket skulle kunna definieras som metoder att utifrån fysiska lämningar avgöra vad som har gjorts i en byggnad, och i vilken sekvens.

Ja, att få ett grepp om hur färgsättning och färgtyp har sett ut tidigare på en byggnad.

Utreda lagerföljder.

Beskriver metoder att undersöka och att försöka fastställa befintliga färgskikt oftast med målsättningen att utvärdera färgtyper och kulörer. Ofta görs detta för att försöka rekonstruera äldre färgsättning men den tekniska sidan är också viktig t ex inför en ny målningsbehandling.

Färgundersökning: klarlägga tidigare kulörer samt omfattning av ommålningar.

Ja, undersökning av målade ytskikt i en byggnad.

T ex: de materiella undersökningar man gör för att skaffa fördjupade kunskaper om en byggnads tidigare utformning, getsalt, färgsättning etc.

Ja. Praktisk dokumentation av befintliga färglager i kombination med färganalys och/eller framtida färgbehandling.

Ja.

Alla typer av bakgrundsinformation, utredningar och undersökningar som krävs för att man ska få fram en helhetsbild om arkitektoniskt måleri hos ett visst objekt.

Nej.

Genomlysning av byggnadens tidigare och delvis nuvarande interiöra färgsättningar i fråga om kulörer, pigment och bindemedel.

Dokumentation / kartering och därpå byggande utvärdering / analys av ytbehandlingar (inkl material och teknik) och i detta fall dess uppbyggnad i olika historiska stadi -

En undersökningsmetod avseende målnings-skikt, färgmaterial och pigment i historisk bebyggelse.

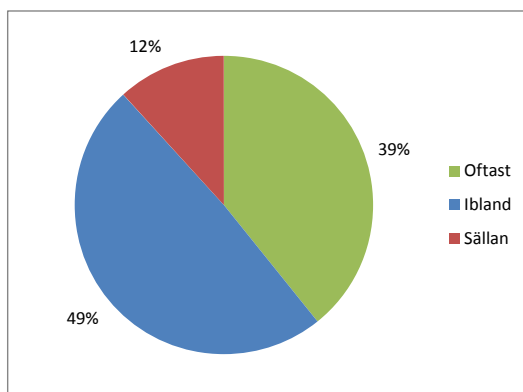
Att genom att undersöka olika färglager till exempel genom färgtrappor försöka få fram vilken färgsättning byggnaden har haft ursprungligen och vid olika tillfällen.

Ja det har jag. Undersökning av arkitekturbundna objekt avseende ytskikt för att ur flera aspekter kartlägga hur byggnaden varit målad eller beklädd med tapet, väv etc. under en eller flera perioder. Undersökningens ansats och resultat baserar sig på olika frågeställningar.

2. Vad brukar målet generellt vara med undersökningen?

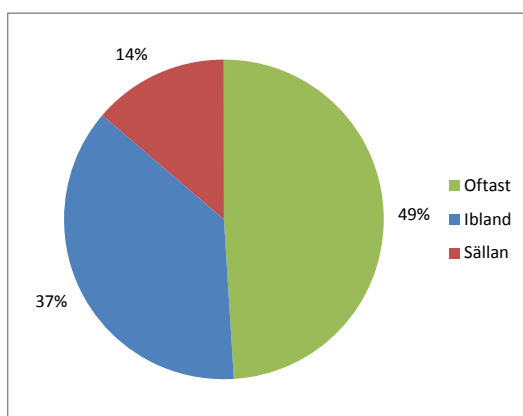
Att uppfylla villkoren/kraven vid ingrepp på byggnadsminne.

Oftast	20
Ibland	25
Sällan	6

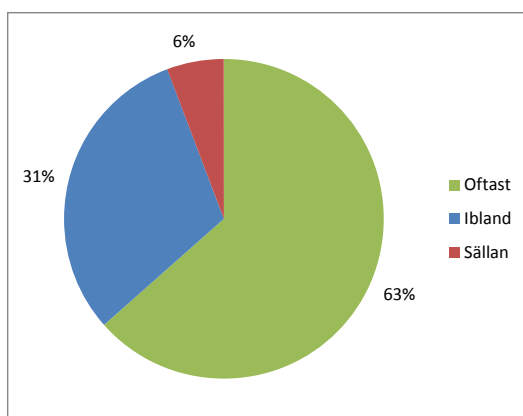
Att få underlag för rekonstruktion till ursprungligt skick.

Oftast	25
Ibland	19
Sällan	7

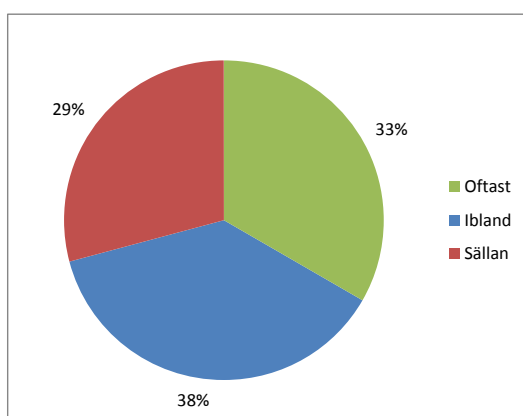
Att kartlägga interiörens historiska perioder.

Oftast	33
Ibland	16
Sällan	3

Att dokumentera avvikelser eller oväntade iakttagelser som uppkommer.

Oftast	16
Ibland	18
Sällan	14

Målet kan också vara att:

Vilken undersökning avses i frågan? Vilka villkor/krav menas i delfråga 1? Avvikelser från vad (i delfråga 4)?

Få underlag för ny färgsättning även om det inte är det ursprungliga färgskiktet ska rekonstrueras.

Att ge gestaltande arkitekter en spelplan/färgfamilj att förhålla sig till för att bibehålla en harmoni i en kulturmiljö som ska omgestaltas.

Underlag för kulturhistoriskt inspirerad, friare färgsättning.

det fall jag varit i kontakt med är en undersökning av dörrar, & fönsterluckor i fasad i Gammelstad s kyrkstad, där den enahanda färgsättning med vita snickerier på alla stugor blivit norm, sannolikt efter en större ams-insats på 70-talet, fast det fanns skäl att tro att det historiskt funnits en variation.

Att ta fram en färgsättning som är tidstypisk eller som harmonierar med ett befintligt utseende i en förändrad miljö. Det är sällan det handlar om en total rekonstruktion.

Söka dold dekor/äldre ytbehandlingar Föreslå renoveringsalternativ Identifiera skador/skadeorsaker.

Att finna de tekniskt och antikvariskt mest lämpade materialen för underhåll.

Lagning/reparation med samma teknik/hantverk och material som originalet är utfört med.

Underlagen behöver inte nödvändigtvis vara för just rekonstruktion till ursprungligt skick. Färg finns oftast i flera skikt. Kunskapen kan lika gärna underbygga beslut om avsteg från detta.

Framtida förändringar, restaurering, konservering eller ommålning.

Studera kulörer, färgtyper.

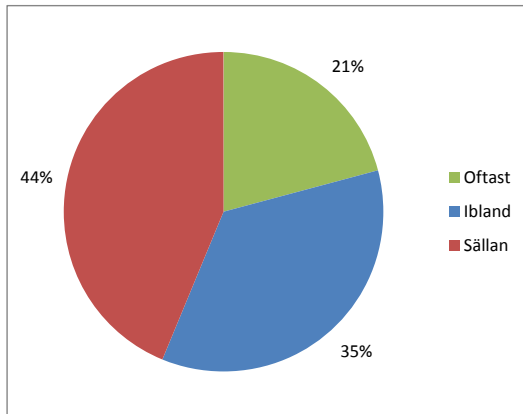
Att i ett större sammanhang ge bidrag till ökad kunskap och insikt inom fältet ytbehandlingars material / teknik.

Underlaget för en rekonstruktion behöver ju inte vara till ursprungligt skick. Det kan ju lika gärna vara förra målnings-skiktet som vi söker. Detta relaterar till målen med restaureringen och byggnaden som helhet.

3. Hur sker beställningen, på initiativ av vem och hur är den formulerad?

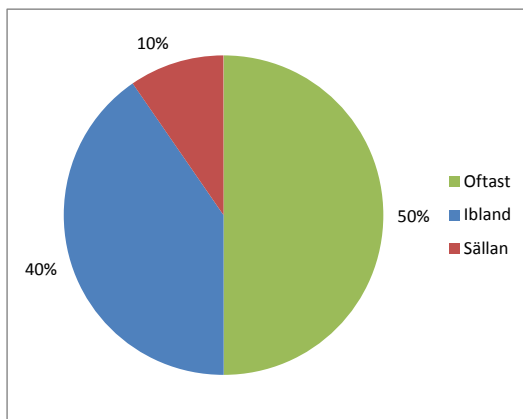
Beställningen sker muntligt.

Oftast	10
Ibland	17
Sällan	21

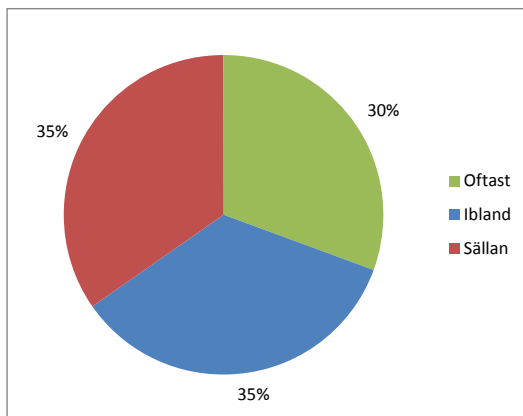
Beställningen sker skriftligt.

Oftast	26
Ibland	21
Sällan	5

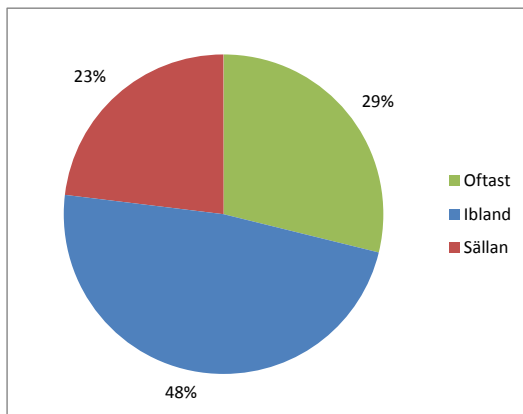
Beställningen sker på initiativ av byggherren.

Oftast	15
Ibland	17
Sällan	17

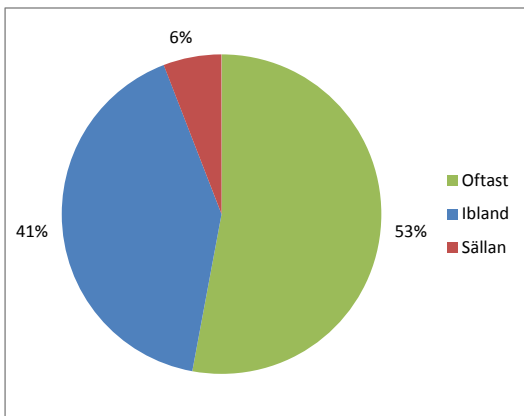
Beställningen sker på initiativ av tillsynsmyndigheten.

Oftast	15
Ibland	25
Sällan	12

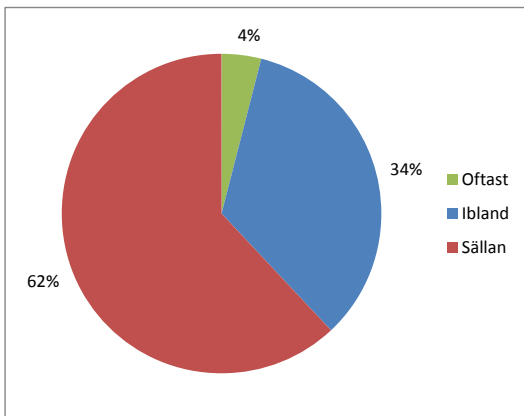
Beställningen sker på initiativ av antikvarisk expert i processen.

Oftast	27
Ibland	21
Sällan	3

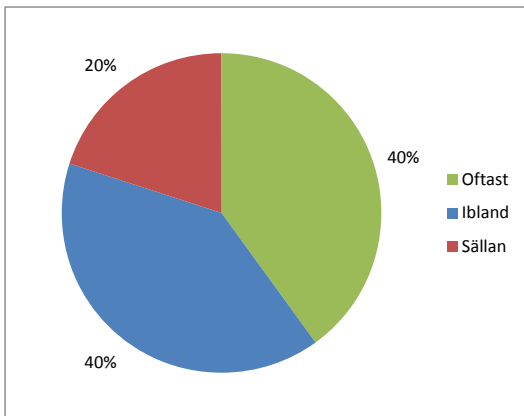
Beställningen hänvisar till befintliga anvisningar/handledningar/checklistor.

Oftast	2
Ibland	17
Sällan	31

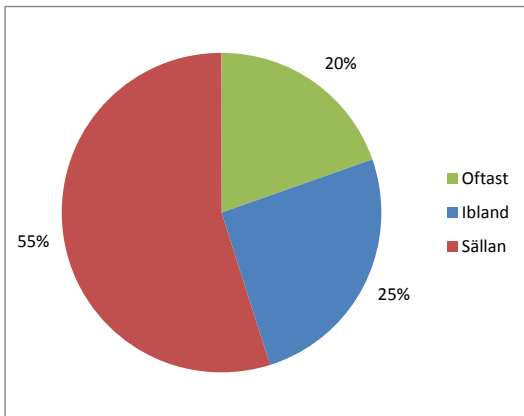
Beställningen görs enligt beskrivning i offerten.

Oftast	20
Ibland	20
Sällan	10

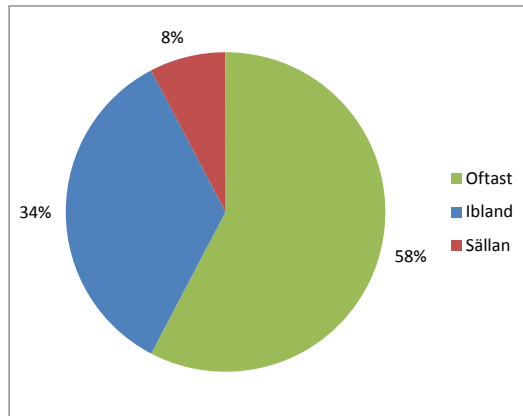
Beställningen redogör detaljerat för de moment som ska ingå i undersökningen.

Oftast	10
Ibland	13
Sällan	28

Detaljer i utförandet avgörs på plats av utföraren.

Oftast	30
Ibland	18
Sällan	4

Annat, nämligen:

Beställningen av en färgundersökning? Av vilken typ?

Beställningen kan hänvisa till vårdprogram.

I känsliga lägen är det ofta en dialog mellan myndighet, projektledare och antikvarisk expertis som leder till ett underlag som sedan ligger till grund för uppdragets utformning. Projektekonomi och nytta med insatsen väger tungt.

Beställare oftast helt okunnig om dessa behov. Undersökningar har i stort sett alltid tillkommit på antikvarie eller konservators initiativ som ett led i de dokumentationsarbeten som det ställs krav på, eller som ett led i att hitta äldre färgsättningar.

Beställningen görs före upphandling, som underlag för vidare beslut om åtgärder.

Avgörs nog vanligast på plats i samråd mellan utföraren och arkitekten (antikvarien).

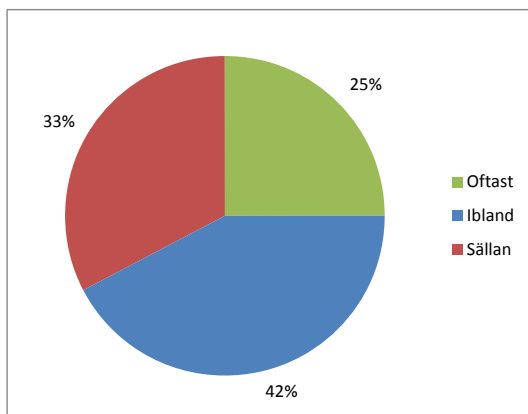
Beställningen sker alltför sällan överhuvudtaget.

4. När i projekteringen beställs undersökningen?

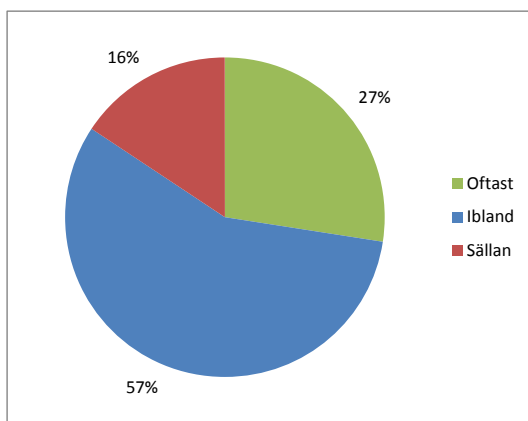
I samband med ansökan om tillstånd/bidrag.

Oftast	13
Ibland	22
Sällan	17

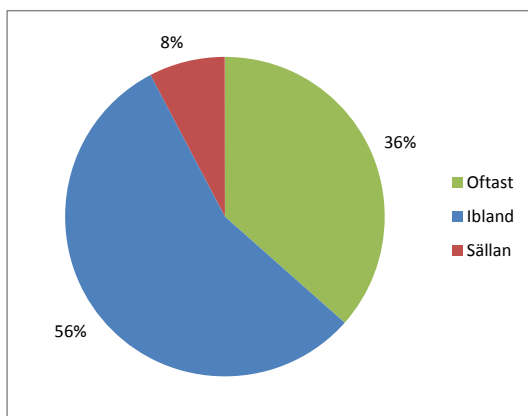
I projektets inledningsskede.

Oftast	14
Ibland	29
Sällan	8

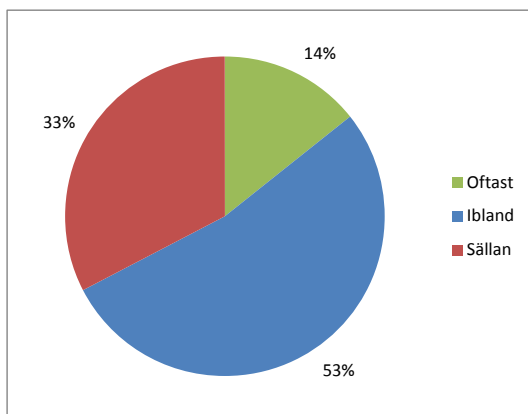
I samband med förundersökningen.

Oftast	19
Ibland	29
Sällan	4

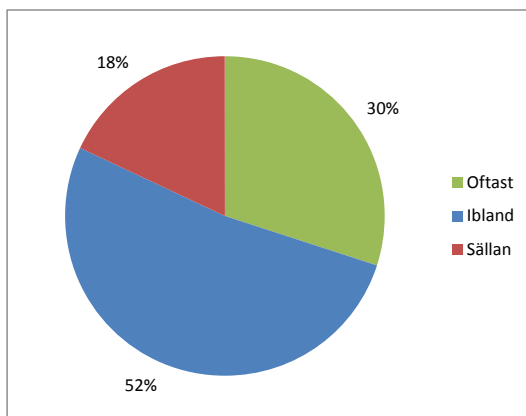
I samband med beställning av övrig hantverksentreprenad.

Oftast	7
Ibland	26
Sällan	16

I samband med friläggning av rum/ytor/material.

Oftast	15
Ibland	26
Sällan	9

Annat, nämligen:

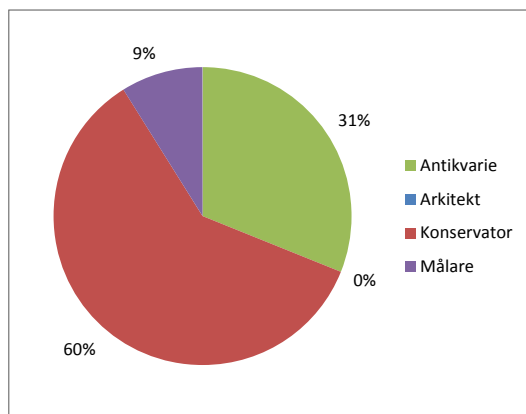
Inför att ett gestaltningsuppdrag ska ske.

Kan inte relatera till någon av dessa tillfällen.

Beställningar jag har erfarenhet av görs innan arbeten påbörjas.

5. Vilken kompetens anlitar du oftast för uppdraget?

Antikvarie	14
Arkitekt	0
Konservator	27
Målare	4

Annat, nämligen:

Jobbar som antikvarie så då är jag gärna hjälpt av konservator eller målarmästare ibland.

Vi använder både antikvarie och konservator, beroende på vilken kompetens som finns tillgänglig i projektet.

Är själv utförare.

Kan tänka mej att beställa från alla dessa parter, målare är inte det sista alternativet, tvärtom, kanske i samarbete med antikvarie (för arkiv & sammanhang).

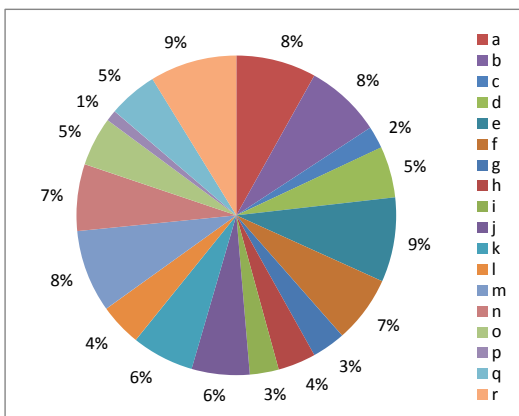
Om inkompetens inte räcker anlitar jag konservator.

Ibland målare/konservator beroende på projektets dignitet.

Vi anlitar både målerikonservator och antikvarie. Detta beroende på uppdrag. Exteriört måleri ofta antikvarie, interiört oftast målerikonservator.

6. Vad ingår vanligen i den beställda färgundersökningen?

a	36
b	34
c	10
d	23
e	38
f	30
g	15
h	17
i	13
j	26
k	28
l	19
m	37
n	30
o	22
p	5
q	22
r	39

- a) Historisk beskrivning.
- b) Material från arkiv och andra källor.
- c) Teknisk anläggningsbeskrivning.
- d) Objekts-/Rumsbeskrivning.
- e) En stratigrafisk friläggning ("färgtrappa") på väggen.
- f) Stratigrafiska friläggningar ("färgtrappor") på flera arkite
- g) Frilagt dokumentationsfält av utvald historisk period.
- h) Provtagning för mikroskopering inklusive analys och to
- i) Provtagning för materialbestämning inklusive avancera
- j) Översiktsfotografier på byggnad och rum.
- k) Detaljfotografier på arkitekturelement och dekor.
- l) Illustrationer som planritning, skisser.
- m) Färgkodning, beskrivning av färg, glans, textur.
- n) Fotografi/skiss/illustration av provtagningsställen.
- o) Detaljfotografier på prover.
- p) Bilder/grafer från annan analys (SEM, EDX, XRF, FTIR
- q) Tolkning av resultaten genom t.ex. historiskt periodsch
- r) Rekommendationer för hantverk och materialval för res

Det kan också ingå:

(Avancerade analyser förekommer men måste ha ett syfte.)

Provtagning för enklare reagenstester av bindemedel mikroskopisk undersökning av puts friläggning och undersökning av ballast genom saltsyra.

Något om förutsättningar/kontext. Hur mycket tid som lagts på undersökning och även vad som inte kunde göras. Motivering till varför den görs.

Bedömning av dekorens värde övergripande samt i förhållande till framtagna resp konservering.

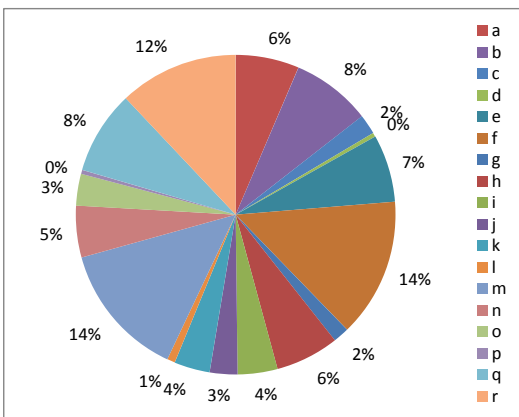
Tolkning kan ofta ske i dialog med utföraren, följdfrågor ställs och besvaras utifrån undersökningsresultaten. Det kan dock ofta vara lämpligt att färgundersökaren avstår från historisk tolkning, om denna inte bottnar väl i de historiska utredningarna.

Färgundersökningen ingår oftast som ett kunskapsunderlag inför en restaureringsprojektering.

Det finns ingen formaliserad struktur på vad som skall ingå.

7. Vad ser du som de viktigaste momenten i färgundersökningen?

a	16
b	20
c	5
d	1
e	17
f	35
g	4
h	16
i	10
j	7
k	9
l	2
m	34
n	13
o	8
p	1
q	21
r	30

- a) Historisk beskrivning.
- b) Material från arkiv och andra källor.
- c) Teknisk anläggningsbeskrivning.
- d) Objekts-/Rumsbeskrivning.
- e) En stratigrafisk friläggning ("färgtrappa") på väggen.
- f) Stratigrafiska friläggningar ("färgtrappor") på flera arkite
- g) Frilagt dokumentationsfält av utvald historisk period.
- h) Provtagning för mikroskopering inklusive analys och to
- i) Provtagning för materialbestämning inklusive avancera
- j) Översiktsfotografier på byggnad och rum.
- k) Detaljfotografier på arkitekturelement och dekor.
- l) Illustrationer som planritning, skisser.
- m) Färgkodning, beskrivning av färg, glans, textur.
- n) Fotografi/skiss/illustration av provtagningsställen.
- o) Detaljfotografier på prover.
- p) Bilder/grafer från annan analys (SEM, EDX, XRF, FTIR
- q) Tolkning av resultaten genom t.ex. historiskt periodsch
- r) Rekommendationer för hantverk och materialval för res

Det kan också ingå:

(Som antikvarie utför jag ofta historisk beskrivning, arkivstudier, illustrationer etc som är relevant i samarbete med den konservator som utför färgundersökningen.)

Kort beskriva förutsättningar/kontext och färgundersökarens kompetens.

Sammanställning av kortfattad och tydlig rapport.

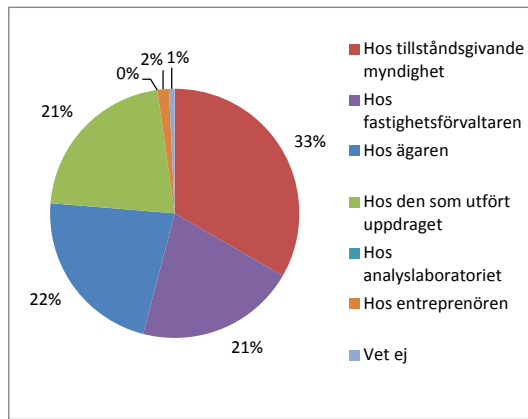
Historiska utredningar och arkivforskning föregår oftast eventuella färgundersökningar. Räkna alltså inte in dessa i färgundersökningen. Den senare dialogen mellan dessa olika källor är förstås viktig.

Historisk tolkning och rekommendationer inför kommande förändring.

Framtagning på någon nivå, redovisning om var undersökningen är utförd, provtagning vid behov, analys vid behov. Viktigt att tydliggöra de skikt (perioder) som är relevanta utifrån frågeställning med färg(kulör)kodning, beskrivning av kulör, typ, struktur (stöpplad, penselstruken etc.) grov, fin. Undersökningen behöver inte göras med utförliga, perfekta färgtrappor utan kan vara enklare, skall vara synliga och vara spårbara.

8. Var arkiveras rapporten?

Hos tillståndsg	45
Hos fastighets	28
Hos ägaren	30
Hos den som u	29
Hos analyslabo	0
Hos entrepren	2
Vet ej	1

Hos annan, nämligen:

Hos antikvarien. Ibland också hos Stockholms stadsmuseum.

Museets arkiv.

På Stadsmuseet.

Stadsmuseet och Stadsarkivet.

Länsmuseet är arkivhållare, och vi arkivhåller både våra egna och andras rapporter.

Hos beställare o länsmuseum.

Regionalt eller kommunalt museum.

Även länsmuseum, stift får oftast våra rapporter beroende på objektet och om det är ett bidrags-eller tillståndsärende eller ej.

Hos länsmuseet.

Regionmuseum.

Länsmuseum.

Hos mig.

I länsmuseets topografiska arkiv.

Regionalt museum. Tidigare länsmuseum.

9. Hur används rapporten/resultaten?

I ansökan om tillstånd att utföra en konservering av måleri används ett konserveringsprogram. En färgundersökningsrapport kan användas som beslutsunderlag för färgsättning, rekonstruktionsmåleri, dokumentation för kommande forskning, för val av färgtyp vid en renovering, för att bestämma sig för vilken period i byggnadens historia som ska belysas/återställas vid en renovering, etc.

Kan ge underlag för diskussion om återställande alt. underlag för diskussion om ny färgsättning. Om ny färgsättning är underlaget en dokumentation som kan användas vid nästa "ombyggnad".

Främst som underlag för beslut om färgsättning.

Underlag för åtgärdsprogram, måleriprogram eller bygglov.

Ofta för att bekräfta en idé.

Kunskapsunderlag. Tanken är att på sikt (inom 2 år) ska tillgängliga antikvariska rapporter finnas kopplade till kommunen karttjänst.

Dels som underlag för aktuell åtgärd men även som en utökad historisk kunskap om byggnaden/rummet/detaljen.

Som underlag för beslut om ev ändrad färgsättning. Som dokumentation för att komplettera byggnadshistorik.

Dokumentation och som underlag till ny färgsättning.

Att länsstyrelsen ser att deras beslut verkställts på ett antikvariskt riktigt sätt.

Ny färgsättning, oftast försök till rekonstruktion av en historisk epok underlag till en byggnadshistorik.

Som grund i "nygammal" färgsättning.

Som referens för att följa fastighet över tid.

Som underlag för kommande arbeten. För bidragsutbetalning.

Som en del i tillståndsprövningen.

Underlag till beslut för kommande restaurering.

Ingår oftast som en del i en större entreprenad, och sammanfattas således i slutrapport över exempelvis ett restaureringsärende innefattande även andra åtgärder.

Som ett beslutsunderlag för tillståndsgivning eller bidrag.

Oftast som underlag för färgsättning.

Som underlag för beslut hos beställaren eller myndighet alternativt som underlag för en upphandling.

Ofta till att ge vägledning vid/inför val av färgsättning i samband med genomförande av arbeten (i en projektering), men ibland endast som en uppgift i större antikvarisk rapport. Bilder och texter under rubriken Byggnadsantikvariska iakttagelser som kan bidra till kunskapsuppbyggnad inför framtida ommålningar/arbeten med aktuell byggnad.

Som kunskapskälla för ägaren. Som underlag för åtgärder/renovering Som dokumentation (vid bidrag).

Som stöd vid färgsättning och val av målningsmaterial vid renovering/restaurering. Som dokumentation vid avlägsnande av historiska färgskikt.

Tolkning av byggnadshistorien samt underlag för renovering/restaurering/konservering.

Resultaten används för att fastställa befintlig färgtyp och historiska kulörer/stratigrafi oftast vid någon typ av förändring. Antikvarien sammanställer och dokumenterar/analyserar resultaten och sätter in dem i ett sammanhang i den antikvariska rapporten.

Som underlag för beslut om behandling och underhållsmetod.

Oftast för att rekonstruera äldre färgsättning.

Min medverkan innebär vanligen att jag gör ett förslag till färgsättning, som sedan utförs. Oftast görs provstrykning och kontroll av visuell verkan, där jag själv medverkar som kontrollant.

Som underlag inför behandling av aktuella ytor, vare sig det rör sig om rekonstruktion-nymålning, eller om konservering.

Underlag till beslut om underhåll, erfarenhetsåterföring, spridning av nya fakta.

Som vägledning i det fortsatta arbetet med restaureringen eller reparationen.

Enligt ovan. Underbygger och motiverar de gestaltungsbeslut som tas i en restaurering.

I bästa av världar som underlag för framtida hantering av den målade ytan. Ofta en skrivbordsprodukt för att "få" något (uppnå ett tillstånd för utförande el dyl.).

För framtida åtgärder.

Underlag för beställare, tillståndsmyndighet och ansökan om KAE.

Praktiskt vid restaureringsprojekt.

I restaureringsarbetena.

Som underlag för ommålning/restaurering/rekonstruktion. Som dokumentation inför framtida åtgärder och till framtida branschkollegor.

Som regel används i fortsatt arbete i pågående entreprenad.

Som underlag till färgsättning. Som underlag till beslut om interiöra renoveringar.

för framtida behov.

Oftast som underlag för eventuell rekonstruktion och ibland för friläggningar.

Färgundersökningen ingår oftast som ett kunskapsunderlag inför en restaureringsprojektering.

För rekonstruktion av vald tidsperiod. Alternativt för kännedom om tidsperioder som inte representeras efter restaurering.

Underlag till färgsättning och materialval. Underlag till vårdplan.

10. Hur skulle du vilja att rapporten ska se ut/undersökning och dokumentation ska presenteras?

Beskrivande och analyserande text som beskriver varför undersökningen gjorts, hur och resultat. Foton och ritningar som visar var undersökningar gjorts och resultat. Tips på fortsatta undersökningar, varför och vad de kan ge.

NCS tycker jag skall vara med någonstans i kulörbenämning. Om man inte gillar den standardden tycker jag att den skall anges som motsvarande ca... Det finns en flora av koder som annars används där kulören inte går att återuppfatta pga. att systemet försvunnit eller reformerats. Det är inte bra.

Genomgång av färgtrappor på plats med diskussion om vad det är man ser utifrån arkivstudier, byggnadshistorik etc. Skriftlig rapport med redovisning av metod och fynd, analysvar och spekulationer. Illustrerad med bra foton och helst NCS-koder för kulörer.

Enkelst och pedagogiskt upplagt.

Det är viktigt att rapporten är läsbar för olika kompetenser vid en ombyggnad. Att syftet med undersökningen framgår så att man inte söker svar på en fråga som inte ställdes.

Det vore jättebra om de fanns tillgängliga i en nationell databas - exempelvis som dokument i bebyggelseregistret.

Presentationen kan ej standardiseras utan måste vara objektsspecifik.

Det som framförallt saknas är ett system att beskriva kulörer annat än NCS som i grunden är väsensskilt från de historiska kulörer som ska beskrivas. Förutom grundfrågan att se till att få professionellt utförda färgundersökningar till stånd, så är detta det enskilt största problemet. För att vara användbara måste färgundersökningarnas resultat också kommuniceras, inte minst med dem som ska tillverka ny färg, och idag saknas ett fungerande "språk" för detta. Det enda som egentligen fungerar är att på plats provblanda färg men det är inte alltid som det är en framkomlig väg. RAÅ har ju arbetat först med linoljefärgspärmen och sedan med NCS:kulörer i serien "tradition" men inget av dem fungerar tillfredsställande.

Foton och lite text.

Göras mer tillgänglig för andra.

Kortfattad men med redogörelse för varför en viss tolkning av spår har valts.

Brukar vara av god kvalitet

Den ska förutom de obligatoriska delarna ha en överskådlig och pedagogisk formulerad sammanfattning och ett bildmaterial i lämpligt stort format. Rapporten ska göras allmänt nåbar via länkar m.m.

En del som är användbar sör icke-expert. En del som är användbar för tillståndsprövande myndighet. En del som är tydligt vetenskaplig

Har inte stött på det så värst många gången men det är heller inte sällan det förekommer. Min uppfattning är att det i första hand används då en tidigare färgkomponering i exempelvis en interiör eftersträvas. Då är det ofta det slutliga resultatet av färggestaltningen som styr. Uppfattningen är att detta fungerar väl.

Kortfattat och tydligt, med en lättförståelig grafisk utformning.

Önskar att ännu mer tid kunde ägnas åt detta i samband med förundersökningar. Bra idé att ha en lathund/ckeklista att följa (som används av flera), men som kan anpassas till lämpliga nivåer/ekonomiska förutsättningar.

Identifikation av objektet. Utförare, datum. Historisk bakgrund. Kulturhistorisk klassificering. Nuvarande utseende. Tidigare utseende. Prioritering av viktiga åtgärder.

Tydligt med beskrivning byggnadsdel för byggnadsdel och med en sammanfattning som förklarar hur olika färgskikt/byggnadsdelar förhåller sig till varandra i ett historiskt sammanhang.

Som en del ingående i Länsstyrelsens rapportmall.

Gärna skriftligt med färganalys (dvs material/typ), färgtrappa, gärna NCS-kulörer, glansvärden m.m. Bilder och angivelse var de är tagna.

Kortfattat och tydligt, med de tekniska delarna av analysen som bilagor

Äldre färgsättning ska dokumenteras med foto samt färgkodning och färgtyp samt ett resonemang kring ev återställande med beaktande av historiska uppgifter.

Varje undersökning/rapport borde göras tillgänglig via databaser, för andra sakkunniga att ta del av. En enkel systematik för att beskriva objektets/detaljens karaktär krävs, t ex fastighet, byggnadstyp, tidsperiod, stil, miljöns status, detaljens benämning, eventuell upphovsman, färgkod enligt NCS. T ex.: Granhammar, Västra Ryds socken, Uppland, bostadshus/corps-de-logis, 1770-1780, rokok, herrgård, ram och spegel på spegeldörr, Härleman, nära 3030-Y20R. Ytterligare fakta kan vara färgtyp, metod för undersökningen, utförarens kontaktppgifter, utförarens cv.

Kortfattat och väl strukturerad där slutsatser-antaganden stöds av dokumentation av färgtrappor inkl analyser och redogörelser för tidigare färgsättningar e d redogörs med skisser.

Pedagogisk illustrerad, med möjliga rekonstruktioner, tydlig och verifierbar dokumentation, framhäva nytt kunskap.

Om rapporten bara avser teknisk färgundersökning bör rapporten bara behandla det. Alternativt vara extremt tydlig med vad som är säkra undersökningsresultat, och vad som är anslutande historiska hypoteser.

Gärna formaliserade/standardiserade "mallar" både på vad som minst skall ingå i undersökningen samt hur resultatet skall redovisas. Inom vissa grupper finns detta redan idag. Dessa borde publiceras, ex på RAÅs hemsida så att både beställare och entreprenör följer samma schema/ utför samma minimiåtgärd och redovisar dessa jämförbara.(pris/resultat/kvalité).

Enkel, kortfattad fotografier.

Färgstege, tolkning, kodning, instruktion om materialval och teknik. Träff med målar innan de skriker till verket. Viktigt med personlig kontakt.

Att det finns mer tid. Så man kan göra ett noggrannare arbete, ta in andra experter etc...

Så att den blir tydlig för samtiden och för framtiden.

Stringent och lättöverskådlig. Tydlig formulering av problemen och förutsättningarna i uppdraget. Tydliga konklusioner där detta är möjligt. Tydliga rekommendationer som kan användas i projektet.

Redovisning av förändringsprocessen förslag på färger.

Borde finnas en mer allmän APR resursbank för jämförelser som är lätt att nå. Mer omfattande historiska och materiella analyser.

Vi har utarbetade mallar för olika typer av dokumentation. De fungerar bra.

Lättbegriplig i text och bild. Rekommendation som går att följa. Ingen doktorsavhandling. (om det inte är syftet...)

Vi har ett par enstaka k-märkta byggnader och arbetar med detta i relativt liten omfattning varför vi inte har så mycket synpunkter på hur rapporten ska se ut.

Samtliga punkter under (7) bör finnas med som alternativ (options). Beroende på frågeställning och vem som är beställaren sätter man ihop en specifikation med lämpligt innehåll både vad gäller undersökning av presentation.

11. Utrymme för övriga synpunkter, kommentarer eller önskemål.

Har bra samarbete med konservatorer.

Det beställs förvänsansvärt få färgundersökningar. Ofta blir det en bonus när man beställer undersökningar av konditionen på befintligt måleri.

Vi utför oftast färgundersökningar på fasader. Oftast är det på fastighetsägarens initiativ. Begränsad tid finns pga ekonomiska ramar. Sällan att mer detaljerade färgundersökningar beställs av interiörer.

Länsmuseet beställer aldrig färgundersökningar, utan är själv utförare. Om en färg- eller materialundersökning inte passar vår kompetensprofil hänvisar vi till t.ex. konservatorer eller putsexperten.

Rapporter och resultat ska på ett enkelt sätt vara tillgängligt.

Varje del i arbetet bör endast utföras av den som är sakkunnig, t.ex. konservator vad gäller provtagning, provanalys och provdokumentation

Avancerade undersökningar på laboratorienivå bör även redovisas i förenklad form, t ex som NCS-kod. Vi som jobbar på fältet (själv verkar jag nog i gårdsgårdsserien...) borde berätta om bra rutiner och hjälpmedel i fältarbetet. När RAÅ en gång i forntiden skapade (den första) kalkfärglikaren verkade det som att inte tillräckligt många erfarna konsthistoriker/byggnadsantikvarier tillfrågades, vilket ledde till att en mängd av likarens nyanser aldrig användes. Medan andra ganska frekventa nyanser på verkliga objekt saknades i likaren. Om iakttagelser från fältarbetet görs tillgängliga enligt min tankegång i fråga 10, skulle sådana "glapp" mellan historia/teori och hantverk/praktik inte behöva upprepas.

Färgundersökningar är inte vanliga och blir ovanligare. Länsstyrelsen efterfrågar sällan och vill inte betala för undersökningar.

Vi genomför sällan färgundersökningar.

Svårt att implementera om inte tillsynsmyndigheter inte höjer kravet på APR vid ändringar eller underhåll.

Se ovan.

Jätte bra initiativ! Möjliggör önskemål under punkt 10.

Hur tänker sig RAÅ att man ska kunna utföra dessa tjänster utan att konkurrera på ett olagligt/ojuste sätt i förhållande till de företag från den privata sektorn som redan tillhandhåller dessa tjänster?

Gärna en workshop för att få rutin på detta. Vi gör det allt för sällan och då blir det ganska tidsödande och väljs kanske bort av den anledningen.